

Eesti ühinemine Euroopa Liidu ja NATOga

Eesti ühinemine Euroopa Liidu (EL) ning Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooniga (NATO) 2004. aastal on üks kestvama mõjuga otsuseid meie riigi ajaloos.

Pärast iseseisvuse taastamist seati ühinemine Euroopa Liidu ja NATOga üheks Eesti välispoliitiliseks eesmärgiks, mida ei muutnud ükski koalitsioonivalitsus. Kui Euroopa Liiduga liitumise puhul valmistasid raskuseid peamiselt ühiskondlikud ümberkorraldused ja võimekus liiduga liituda, siis NATO puhul sõltus liitumine teiste riikide, eelkõige USA arvamusest. Riigis edukalt läbi viidud reformid ja innukas osavõtt rahvusvahelistest programmidest tõstis Eesti rahvusvahelist autoriteeti, tänu millele võis 1990ndate teises pooles hakata mõtlema võimalikule liitumisele.

Eesti pingutused NATO suunal algasid 1994. aastal, kui ühineti rahu-partnerlusprogrammiga „Partnerlus rahu nimel“. Euroopa Liidu suunal oli määravaks järgmine aasta, kui jõustus Eesti ja Euroopa Liidu vaheline vaba-kaubandusleping ning Eestist sai Euroopa Liidu assotsieerunud liige. Samal aastal esitas Eesti Euroopa Liidu liikmeks saamise avalduse ja kaks aastat hiljem saime ametliku kutse Euroopa Liidu laienemisläbirääkimistele.

Läbirääkimised Euroopa Liitu astumiseks kestsid pea viis aastat ja lõppesid Brüsselis detsembris 2002. Samal aastal kandis vilja NATOsse pürgimine, kui Eesti sai ametliku kutse liitumisläbirääkimistele. 16. aprillil 2003 kirjutasid Euroopa Liidu 15 liikmesriigi ja 10 peatselt liituva riigi riigipead või valitsusjuhid ja välisministrid Ateenas Akropoli jalamil alla Euroopa Liiduga ühinemise lepingule. Eesti eest andsid allkirja Arnold Rüütel ja Kristiina Ojuland.

Inimesed tähistavad Toompeal Eesti vastuvõtmist Euroopa liitu, 30. aprill 2004.
Foto: Peeter Langovits / Postimees / Scanpix

Sügisel 2003 pandi Eesti Euroopa Liiduga ühinemine rahvahääletusele. Eesti ajaloos seitsmendal rahvahääletusel ütles oma arvamuse 554 751 Eesti kodanikku. „Jah“ märkis hääletusel 66,92 protsenti kodanikest.

29. märtsil 2004 said NATO liikmesriigiks Eesti, Bulgaaria, Leedu, Läti, Rumeenia, Slovakkia ja Sloveenia. Balti riikide õhuruumi hakkasid rotatsiooni korras turvama NATO sõjalennukid, esimesena Belgia omad. 1. mail 2004 sai Eesti koos Küprose, Leedu, Läti, Malta, Poola, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi ja Ungariga Euroopa Liidu liikmesriigiks.

2018. aastal, 14 aastat pärast ühinemist võis tõdeda, et Euroopa Liidu ning NATO liikmelisus on Eesti arengu ja julgeoleku jaoks olnud määrava mõjuga. Eesti oli maksnud ELi eelarvesse umbes üks miljard eurot ja saanud toetustena tagasi 4,5 miljardit enam, kui sisse maksti. Liidus on Eesti suutnud end tõestada aktiivse ja konstruktiivse partnerina ning võtnud ELi integratsioonis pragmaatilise hoiaku. Selle aja jooksul on Euroopa Liidu toel rahastatud lugematu arv projekte ja ehitusi ning üheskoos NATO liitlastega kindlustatud Eesti julgeolekut viisil, milleks me üksinda poleks suutelised olnud.

Eesti rahva suurkirjanik Anton Hansen Tammsaare

30. jaanuaril 1878 sündis kirjanik Tammsaare, kellest sai juba eluajal rahva poolt austatud suurmees. Tema loodud narratiivi eestlase elust ja olemusest peavad paljud meist siiani kõige ehedamaks eestluse definitsiooniks.

Anton Hansen Tammsaare 1938. aastal.
Foto: Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid SA

A. H. Tammsaare loomingu keskne teos, viieköiteline epopöa „Tõe ja õiguse“ ilmus aastatel 1926–1933. Avara läbilõikega Eesti ühiskonna arengust 1870. aastatest kuni 1930. aastateni esitas Tammsaare oma arusaama, mille järgi polnud tollal valitsevates tingimustes võimalik tõe ja õiguse kooskõlani jõuda. Huumori ja satiiriga võrtsitatud elusaaga kirjeldustes leiab iga eestlane midagi endale omast. Kuigi tänu eestlaste elu mõtestamisele on romaan muutunud ajatuks, nõuab Eesti elu enim mõjutanud romaani lugemine tänapäeval ka ajastu konteksti tundmist ja mõistmist.

Tänu suurromaanile kujunesid kirjaniku isikliku eluga seotud kohtadest Eesti kultuuriloos omaette mõisted. Alates pesudonüümist Tammsaarest (tema kodanikunimi oli Anton Hansen), mille ta võttis endale sünnitalu nime Põhja-Tammsaare järgi, kuni sünnipaiga jäädvustamiseni „Tõe ja õiguse“ I osa tegevuspaiga Vargamäena. Õpingud Tartus Hugo Treffneri eragümnaasiumis jäädvustas Tammsaare „Tõe ja õiguse“ II osas Mauruse koolina.

Suurkirjanik tuli kirjandusse 20. sajandi algul külajuttudega, millele peagi järgnesid linna haritlasnoorte elu kajastavad impressionistlikud üliõpilasnovellid. Romaan „Kõrboja peremees“ (1922) äratas ka rahvusvahelist tähelepanu. 1930. aastail, pärast suurromaaniga „Tõe ja õiguse“ valmimist, avaldas kirjanik mitu psühholoogilise koega romaani. 1939 jõudis ta mütoloogiat ja realismi ühendades uue ja üllatava kvaliteedini romaanis „Põrgupõhja uus Vanapagan“. Ta on kirju-

tanud ka kaks silmapaistvat näidendit – „Juudit“ ja „Kuningal on külm“ – ning rohkesti erudeeritud ja paradoksiderohket esseistikat.

Tammsaare suri 1. märtsi õhtul 1940 südamerabandusse. Tema matused korraldas riik. Ärasaatmisele Estonia kontserdisaalist Metsakalmistule tuli ligi 10 000 inimest. Tammsaare pärandit jäi korraldama tema lesk Käthe Hansen, kes tegi seda erilise innuga. 30. jaanuaril 1978, kui täitis 100 aastat meie suurkirjaniku sünnist, sai teoks Käthe ammune unistus – nende ühises kodus Kadriorus avati Tammsaare majamuuseum (praegu Tallinna kirjanduskeskus koos Eduard Vilde majamuuseumiga). Juubeliaastaks uuendati ka kirjaniku kodukohta Põhja-Tammsaare talu väljanägemist ja ekspositsiooni. Tema sünniaastapäeva tähistati UNESCO kaudu kogu maailmas – juubeliüritusi korraldati Helsingis, Moskvast, Pariisis ja mujalgi.

Meie suurkirjaniku mälestust hoitakse elus mitut moodi. 30. jaanuaril 1978 avati Tallinna kesklinnas Tammsaare mälestusmärk (kujur Jaak Soans, arhitekt Rein Luup), millest sai nõukogude aja algul lõhutatud rahvuslikke ausambaid asendav sümbol. Peale selle on kirjanikule püstitatud ausambad Järva-Madisel (1936) ja Kadriorus tema muuseumi ees (1991). Tammsaarele on pühendatud mitu kohanimet ja tema nime on kandnud mitu organisatsiooni. Tammsaaret kujutati aastatel 1992–2010 käibinud Eesti 25kroonisel pangatähel. 1978. aastast antakse välja A. H. Tammsaare nimelist Albu valla kirjanduspreemiat ja Tammsaare romaaniauhinda.

Rahvuslik ärkamisaeg oli oma riigi lätteks

Eestlaste rahvusliku ärkamisaja periood (1860.–1880. aastad) oli üks murrangulisemaid rahva ajaloo. Sest ajast teadvustame ennast rahvusena. Ilma selleta poleks Eesti riik saanud sündida.

Lydia Koidula.
Foto: Parikas/Rahvusarhiiv

Meie rahvusliku eneseleidmise taustaks oli Prantsuse revolutsiooni ajal (1789–1799) üle Euroopa kandunud rahvusluse idee. See tõi kaasa rahvusliku liikumise paljude Euroopa rahvaste hulgas, sealhulgas sakslastel, kelle rahvuslikud ettevõtmised olid meile eeskujuks.

Rahvusliku liikumise oluline taganttõukaja oli 1860. aastail alanud talude päriksostmise tagajärjel eestlastest maaomanike kihi tekkimine. Nii said Eesti rahvusluse kandjateks taluperemehed ja tärkav maaharitlaskond (koolmeistrid, köstrid, vallakirjutajad), hiljem ka linnaametnikud ja äriettevõtjad, kes kõik püüdsid sotsiaalse tõusu poole. Just haritlased tegid rahvuslikku selgitustööd, õhutasid eestlasi osa võtma avalikust elust ning sõnastasid nende õiguslikud ja kultuurilised nõudmised.

Rahvusliku eneseleidmiseni viisid meid mitmel aastakümnel toimunud suurettevõtmised, mida juhtisid rahvuslikeks suurkujudeks tõusnud Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Johann Köler, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson ja teised.

1857 võttis J. V. Jannsen meie rahva omanimetuse kasutusele sõna „eestlane” ja pani aluse järjepidevale eesti ajakirjandusele. Ühtlasi visandas ta talupoegliku rahvusideoloogia esimesed piirjooned ja korraldas esimesed suured kultuuriüritused: 1865 asutas ta Tartus laulu- ja mänguseltsi Vanemuine, mis pani aluse eesti rahvuslikule teatrile (1870); 1869 korraldas ta baltisaksa

laulupidude eeskujul Eesti esimese üldlaulupeo, millel osales üle 800 laulja ja mängija ning seal käis kuni 12 000 pealtvaatajat.

Suuremate rahvalikumiste seas olid 1860. aastail Lõuna-Eestis alguse saanud laiaulatuslik palvekirjadeliikumine (vedasid nn Peterburi patrioodid ehk rahvasõbrad eesotsas J. Köleriga) ja katse rajada eesti õppekeelega kõrgemat rahvakooli (Eesti Aleksandrikooli, mille peakomitee president oli J. Hurt). Tähtsat osa etendasid ka mitmesugused seltsid, mis asutati baltisaksa ja Soome seltside eeskujul kogu maal; kihelkondades asutati laulukoori ja orkestreid.

Sel ajal sündis ka eesti poliitika, mis laveeris kahe kohaliku võimukandja – Vene valitsuse ja baltisaksa ülemkihtide – vahel. Nii eristus Eesti rahvuslikus liikumises kaks suunda. Üks neist oli poliitiliselt mõõdukas kultuurirahvuslik, etnilis-lingvistiline suund (liidrid J. Hurt ja J. V. Jannsen). Teine aga radikaalsem (liider Jakobson), mis nõudis sakslastega võrdseid poliitilisi õigusi, Balti erikorra ja Balti aadli privileegide kaotamist ning Vene seaduste jõustamist Eestis.

Erinevad arusaamad rahvusliku liikumise eesmärkidest ja nendeni jõudmise viisidest ning juhtide isiklik rivaalitsemine viisid 1878. aastal suurlõheni. Selle tõttu rahvuslik liikumine küll hääbus, kuid eestlaste isetegutsemise tahe jätkus ega murdunud järgnenud venestamisaastate kestel. Rahvusliku liikumise toel olid eestlased saanud endast teadlikuks, mis oli aluseks edasisele poliitilisele enesemäärtlusele. See omakorda tipnes juba oma riigi loomisega.

Sinimustvalge tee rahva ja riigi sümboliks

4. juunil 1884 Otepää kirikus õnnistatud Eesti Üliõpilaste Seltsi lipu värvidest kujunes meie rahvussümbol, mis on meid esindanud rohkem kui sajandi.

Esimest korda tuli Eesti lipust juttu 1881. aastal, kui EÜSi liige, teoloogiaüliõpilane Jaan Bergmann, hiljem tuntud pastor ja kirjamees, esitas lipu mõtte oma luuletuses „Eesti lipp“. Luuletuses on Eesti lipp kolmevärviline, aga värvideks on sinine, must ja roheline. 29. septembril 1881 otsustas tulevane EÜS formeeruda koproratsiooniks Vironia ja võtta uue korporatsiooni värvideks sinise, musta ja valge. Kuigi korporatsiooni asutamine ebaõnnestus, jäid valitud värvid EÜSis püsima, kuni seltsi vilistlase Karl August Hermann abikaasa Paula Hermann algatas esimese lipu õmblemise. Lipu pidulik pühitsemine ja õnnistamine toimus 4. juunil (vkj 23. mail) 1884 Otepää kirikus, EÜSi vilistlase ja Valga kirikuõpetaja Rudolf Kallase juhtimisel. Kõlama jäi soov, et sellest lipust saaks Eesti lipp, et lipul oleks rahvuslik tähendus ja et need värvid esindaksid eestlusi.

Kuni 1905. aasta revolutsioonini sümboliseeris sinimustvalge lipp ennekõike eestlaste rahvuskultuurilist arengut. 1. novembril (vkj 19. oktoobril) 1905 Tartus toimunud meeleavaldusel lehvitud EÜSi trikolorist sai juba rahvusliku poliitika tunnus. Tee riigilipuks algas 21. novembril 1917 samuti Tartus, kui punase lipu kõrvale heisati ka sinimustvalge. 1918 veebruaris toimunud Eesti riigi väljakuulutamisel lehviti sinimustvalge juba riigi tunnuseks. 21. novembril 1918 otsustas Eesti Ajutine Valitsus esitada Maanõukogule Eesti riigilipu määruse, kuid selle kinnitamiseni ei jõutud ja sinimustvalget kasutati mitteametlikult. 1919–1922 tekitas riigilipu küsimus ajakirjanduses sõnasõja. Vaieldi nii värvide järjekorra kui ka skandinaavia-pärase ristilipu kasutusele võtmise üle. Viimaks võttis riigikogu 27. juunil 1922 vastu riigilipu seaduse, milles öeldi: Eesti riigilipuks on taevasinine (rukkilillesinine)-must-valge lipp.

Eestlane rahvuslipuga.
Foto: Rahvusarhiiv

Kui iseseisvuse alguses kasutas rahvas sinimustvalget lippu vähe, siis autoritaarse korra ajal hakati selle kasutamist suisa propageerima. Nii muutus rahvusvärvide kasutamine igapäevaseks ja laialdaseks, mistõttu oli hiljem Nõukogude režiimil sinimustvalge väljatõrjumisega suuri raskusi. Siis sai trikolorist hoopis vastupanu sümbol. Järgnenud Saksa okupatsiooni ajal riiki taastada ei lubatud, kuid rahvussümbolikat (s.h sinimustvalget) võis kasutada. Teise Nõukogude okupatsiooni ajal sinimustvalge keelustati ja värvikombinatsiooni kasutamise eest karistati. Siiski heisati sinimustvalgeid lippe mitme aastakümne vältel salaja avalikesse kohtadesse: üks silmapaitsvamaid oli rahvuslipu heiskamine Tartus Vanemuise suure maja katusele 24. veebruaril 1977.

Teadaolevalt toodi sinimustvalge lipp esimest korda avalikult tänavale 21. oktoobril 1987 Võrus toimunud Vabadussõjas langenute mälestusele pühendatud meeleavaldusel. Teist korda Tartus 14.–17. aprillini 1988 toimunud muinsuskaitsepäevade üritustel. Sama aasta suvel alanud laulva revolutsiooni käigus toodi rahvuslippe välja juba massiliselt. 1990 otsustas ülemnõukogu juba ametlikult võtta sinimustvalge sümbolina kasutusele.

Vähesed rahvad võivad uhkustada, et esimene rahvuslipp on säilinud. Pärast lipu pühitsemise 50. aastapäeva tähistamist 1934 anti ajalooline lipp hoiule Eesti Rahva Muuseumi. 1940 augustis vahetati ajalooline lipp duplikaadi vastu ja peideti EÜSi esimehe Karl Auna eestvõttel. 26. detsembril 1991 võeti lipp Põhja-Tartumaal, Läänemardi talus peidupaigast välja ja tagastati omanikule. EÜS lasi lipu restaureerida ja andis uuesti hoiule Eesti Rahva Muuseumi, kus uue hoone valmides eksponeeritakse ajaloolist lippu spetsiaalses ruumis.

Koolimees Forseliuse tööga algas eestlastele hariduse andmine

Rootsi aja lõpus tegutsenud rootslast Bengt Gottfried Forseliust (elas umbes aastail 1660–1688) peame õigusega oma rahva suurmeheks. Sisuliselt saatis ta oma teod korda vaid nelja viimase eluaasta jooksul, kuid nende mõju Eesti hariduselule oli võimas.

XVII sajandi Eestis kindlustunud Rootsi riigivõimule oli tähtis, et siin elavad inimesed võtaksid lõplikult omaks vähem kui sajand tagasi sündinud luteri usu. Luterliku arusaama järgi saab usku omaks võtta ainult siis, kui inimene mõistab pühakirja emakeeles lugeda ja on võimeline seda ka iseseisvalt lahti mõtestama. See tingis vajaduse talurahvas lugema õpetada, milleks riigivõim vastavaid samme astuma hakkas. Üsna pea oli selge, et eestlast saab kõige paremini lugema õpetada ikkagi teine eestlane, mistõttu tuli hakata koolitama eestlastest õpetajaid.

B. G. Forselius oli Harju-Madise ja Risti pastori poeg, kes eesti ja rootsi poiste eduka lugemaõpetamisega silma oli paistnud. 1684 kutsus Liivima kindralkuberner ta avama eesti koolmeistrite kooli Tartu lähedal Piiskopimõisas (nüüdne Forseliuse park Tartu linnas). Kahe aasta jooksul (1684–86) õppis koolis 160–200 peamiselt Tartumaa kihelkondadest pärit eesti noormeest. Nendest ligi 50 saidki tööd koolmeistrina Liivi- ja Eestimaa kirikute juures asutatud talurahvakoolides, millest loevad oma ajaloo algust mitmed tänini tegutsevad Eesti koolid.

Forselius lõi eesti keele õppimiseks uue mooduse, mis tema õpilastest koolmeistritega laiemalt levis. Ta lihtsustas tollal kehtinud eesti kirjaviisi lugemaõppimist meile tuntud häälikumeetodi kasutusele võtmisega – arusaadavuse suurendamiseks hakkas ta pikka vokaali tähistama kahe tähega ja lisas

Forseliuse esimene eestikeelne aabits.
Foto: Rahvusraamatukogu

kaashäälutele uued tähenimed, tagades silbi häälduse vastavuse kirjapildile. Silbitatud teksti ja lühendatud tähestiku avaldas Forselius aabitsas, mis tõenäoliselt võis ilmuda juba 1685 (pole säilinud).

Seega võime öelda, et tänu Bengt Gottfried Forseliusele algas eesti talurahvale regulaarne hariduse andmine, hakkasid tööle esimesed eesti soost koolmeistrid, muutusid lihtsamaks eesti keele õppimine ja kirjutamine ning ilmus esimene teadaolev eestikeelne aabits.

Venemaa tunnustas „ilmtingimata Eesti riigi rippumatust ja iseseisvust“

2. veebruaril 1920 sõlmisid Eesti ja Venemaa Tartus rahulepingu, millega lõppes Eesti Vabadussõda. Muuhulgas tunnustas Nõukogude Venemaa tingimusteta Eesti suveräänsust ja iseseisvust, mistõttu võime toimunud kaaluda ka kõige enam meid mõjutanud sündmusena.

Suurem osa Vabadussõjaga seotud sündmustest avaldasid ühel või teisel moel Eesti arengule üsnagi määravat mõju. Tõenäoliselt oluks Vabadussõda olemata, kui ajutine valitsus poleks otsustanud 27. novembril 1918 sissetungijatele vastu hakata. Raske on ette kujutada, mis oleks saanud, kui Inglise laevastik poleks 12. detsembril saabunud Tallinna alla, aidates sellega takistada Punaarmee edasitungi (vaenlane jõudis kõigest 32 kilomeetri kaugusele Tallinnast). 2. jaanuaril 1919 alustas Rahvavägi vastupealetungi, mis viis Eesti vabastamiseni punaväelastest.

Sama olulist rolli mängisid üksikud lahingud. 14. jaanuaril vabastasid kuperjanovlased üllatusrännakuga Tartu, mis võimaldas muu hulgas jätkata emakeelse ülikooli loomisega. 30. ja 31. jaanuaril võitis Rahvavägi Paju lahingu, millega kindlustati end strateegiliselt Lõuna-Eestis. Sümboliseks kujunes Võnnu all 23. juunil saavutatud võit sõjas Landeswehr'iga, mida tähistame Eesti võidupühana.

Oli teisigi Vabadussõja lahinguid, mis oleksid ebaedu korral või jätkudes võinud meile saatuslikuks saada. Oma mõju avaldas Vabadussõja ajal riigi elus toimuv: suureks saavutuseks tuleb pidada näiteks esimese parlamendi Asutava Kogu valimisi ja kogunemist 23. aprillil 1919 (tähistatakse riigikogu sünnipäevana) ning põhjalikult riigi elu muutnud maaseaduse vastuvõtmist sama aasta 10. oktoobril.

Nõukogude Vene delegatsiooni juht Adolf Joffe kirjutab Tartu rahuläbirääkimistel alla Eesti-Vene rahulepingule. Foto: Rahvusarhiiv

Vabadussõja lõpetanud rahuläbirääkimised olid pingelised ja sugugi mitte kohe aimatavate tulemustega. Läbirääkimiste esimene voor peeti Pihkvas septembris 1919, kuid see ei andnud tulemusi. Eesti poolele valmistas lisaraskusi rahvusvahelise toetuse saamine, sest samal ajal pidasid Nõukogude Venemaaga sõda ju ka Soome, Läti, Leedu ja Poola ning vaenutegevusele eeldati ühesugust lahendust. Novembris otsustas Eesti valitsus asuda läbirääkimistesse naabermaadest eraldi, mis tekitas pingeid.

Rahuläbirääkimiste Tartu voor algas detsembris ja see kulges vastavalt sellele, milline oli kummagi poole sõjaline edu rindel. Tänu Rahvaväe meeletoote pingutustele Narva all, hoidmaks ära punavägede uut sissetungi, õnnestus läbirääkimistel saavutada Eestile soodsad tingimused. Palju aitas kaasa Eesti ühe kogenuma diplomaadi ja poliitiku (ajutise valitsuse välisministri) Jaan Poska asumine Eesti delegatsiooni etteotsa. 2. veebruaril 1920 kirjutati alla ajaloolisele Tartu rahule, mille tähtsaimaks punktiks oleme ikka pidanud Eesti iseseisvuse tunnustamist Nõukogude Venemaa poolt.

421 päeva kestnud Vabadussõjas langes ja suri Eesti poolel 5000 inimest, haavata sai 14 000, neist 2600 jäi invaliidiks. Langes ja suri 600 meid toetanud riikide kodanikku ja haavata sai 1000. Vastase kogukaotus ei ole teada. See on ainus sõda Eesti ajaloos, mille oleme võitnud.